

PREGLEDNI NAUČNI ČLANAK

Doc. dr Aleksandar Matković*

KRIMINALITET I SATANIZAM – MEĐUSOBNI ODNOS I OBELEŽJA KRIVIČNIH DELA**

Apstrakt: U ovom radu istražen je međusobni odnos materije satanizma i krivičnih dela koja se u vezi sa pomenutom sferom susreću u kriminalističkoj i sudskoj praksi. Ponuđene su definicije krivičnog dela, odnosno kriminaliteta povezanog sa savremenim okultizmom. Razmotrene su postojeće kriminološko-kriminalističke podele registrovanih zločina, nakon čega su formulisane nove, pravno fokusirane klasifikacije. Autor je ukazao na opšta obeležja krivičnih dela povezanih sa satanističkim elementima, u smislu prepoznatljivih tragova, simbola, tekstualnih i grafičkih prikaza, različitih numeroloških aspekata i drugih indikatora koji mogu biti od značaja prilikom istrage. Osim toga, zasebno su proučene specifične odlike četiri karakteristične grupe krivičnih dela koje se frekventnije ispoljavaju u praksi. U tom pogledu pažnja je naročito posvećena pitanjima motiva i načina izvršenja konkretnih vrsta krivičnih dela. Između ostalog, istaknuta je važnost razgraničenja kriminaliteta povezanog sa satanističkim uverenjima, ideologijom ili ikonografijom i kriminaliteta sa pseudosatanističkim obeležjima. Takođe je naglašen značaj pitanja da li su primećeni okultistički elementi povezani sa primarnim motivima izvršenja krivičnog dela, od čega može zavisiti i uspešnost pravilnog razumevanja ukupnih okolnosti pri planiranju i izvršenju konkretnog zločina.

Ključne reči: satanizam, okultizam, kriminalitet, ritual, žrtvovanje, vandalizam.

UVOD

Odnos kriminaliteta i savremenog okultizma (sa naročitim akcentom na satanizmu¹) u značajnoj meri zaokuplja opštedruštvenu pažnju.

* Docent Fakulteta za evropske pravno-političke studije u Novom Sadu
e-mail: al.matkovic@gmail.com

** Ovaj rad utemeljen je na rezultatima istraživanja sprovedenog u okviru izrade doktorske disertacije *Krivično-pravni aspekti okultnih ritualnih aktivnosti* autora Aleksandra Matkovića koja je odbranjena na Pravnom fakultetu Univerziteta Union u Beogradu 31. maja 2016. godine.

1 Za potrebe tekućeg rada, pod pojmom „satanizam“ biće podrazumevani svi religijski, verski i/ili obredni sistemi koji, između ostalog, inkorporišu bilo verovanje u satanu

Među primarnim uzrocima navedenog pojačanog interesovanja ističu se: medijsko senzacionalističko izveštavanje o (realnim ili navodnim) tzv. „okultnim zločinima“, popularizacija okultističkih sadržaja unutar savremenog umetničkog i ambijenta pop kulture, dejstvo satanističke moralne panike² i dr. Međutim, kako se može uočiti, nasuprot spekulativnim informacijama neproverene validnosti, ponuđenim mahom u formi popularne literature i novinarskih priloga, naučna razmatranja krivičnih dela koja poseduju konekciju sa savremenim okultizmom susreću se u neuporedivo manjem procentu. U želji za ublažavanjem pomenutog deficita u naučnoj građi, na narednim stranama biće razmotren odnos kriminaliteta i satanizma u svetlu multidisciplinarne, mahom kriminalističko-pravne perspektive.

1. POJAM I OBELEŽJA KRIMINALITETA POVEZANOG SA OKULTIZMOM

Prema striktno pravnoj definiciji, *krivično delo povezano sa okultnim ritualnim elementima je svako krivično delo koje u okviru objektivnih ili subjektivnih obeležja sadrži okultističke komponente*. Osim toga, možemo ponuditi i alternativni, obuhvatniji vid determinacije: *krivična dela povezana sa okultizmom su sva krivična dela koja, osim pozitivnopravnih obeležja konkretne inkriminacije, poseduju i specifične odlike koje ukazuju na prisustvo određene okultističke komponente, pri čemu se ona može manifestovati među uzrocima i motivacionim činiocima konkretnog zločina, u okviru metoda njegovog izvršenja, kao i unutar svih drugih subjektivnih i objektivnih okolnosti pri planiranju i izvršenju pojedinačnog krivičnog dela*. Shodno navedenom, kriminalitet povezan sa okultnim ritualnim aktivnostima predstavlja *heterogenu i fleksibilnu kategoriju u okviru koje su obuhvaćena sva krivična dela koja su na neki način i u ma kom stepenu povezana sa okultno-ritualnim elementima*.³

Nejasnoće i neutemeljene spekulacije o realnoj prirodi i obimu rasprostiranja kriminaliteta povezanog sa savremenim okultizmom (u teo-

kao u dominantan i realno postojeći entitet (tzv. teistički satanizam), bilo simboličko isticanje satane kao personifikacije određenih vrednosti, ideala i načela.

2 O okolnostima nastanka savremene satanističke moralne panike, v. npr: Richardson, J., Best, J., Bromley, D., *Satanism as a Social Problem*, u: Richardson, J. et al. (eds.), 1991, *The Satanism Scare*, New York, Aldine De Gruyter, pp. 6–11.

3 Matković, A., 2016, *Krivično-pravni aspekti okultnih ritualnih aktivnosti*, doktorska disertacija, Pravni fakultet Univerziteta Union u Beogradu, str. 40–41; Matković, A., 2016, *Krivična dela povezana sa okultizmom – pojam, pasivni subjekti i objekti radnje izvršenja*, *Crimen*, 2, str. 207–210.

riji često nazivanog „okultnim kriminalom“⁴) usko su povezane sa fenomenom moderne satanističke moralne panike (eng. *Satanic (moral) panic*, skr. SMP).⁵ Ova pojava, koja je nastala na prostoru Sjedinjenih Američkih Država i koja je svoju kulminaciju doživela krajem osamdesetih i početkom devedesetih godina prošlog veka, predstavlja poseban oblik sociološkog fenomena moralne panike⁶ u okviru koga su potencirani nepostojeći, odnosno preneglašavani postojeći oblici krivičnih dela povezanih sa satanističkim sadržajima. Neki od karakterističnih navoda isticanih u okviru SMP-a jesu: postojanje omasovljenih, internacionalno povezanih, kriminalno orijentisanih i izrazito destruktivnih satanističkih kultova koji svojim delovanjem ugrožavaju čitavu strukturu opštedruštvene zajednice, odnosno koji napadaju same temelje društva; velika brojnost njihovih članova; vršenje naročito teških krivičnih dela (ritualna žrtvovanja ljudi, silovanja, kidnapovanja, kanibalizam i dr.) zarad sticanja natprirodnih sposobnosti; prisustvo članova različitih generacija; njihovo zauzimanje uticajnih i uglednih društvenih pozicija; povezanost satanista sa društvenopolitičkim centrima moći i dr.⁷ Međutim, kako pokazuju rezultati dosadašnjih istraživanja, kao i registrovani primeri iz sudske i kriminalističke prakse, realno postojeći kriminalitet povezan sa satanističkim sadržajima ima bitno drugačija obeležja.⁸ Paralelnim proučavanjem postojeće naučne literature, s jedne strane, i građe o slučajevima iz prakse, s druge, dolazi se do zaključka da delovanje istinskih satanističkih verskih zajednica koje su primarno orijentisane ka duhovnosti (odnosno ka domenu verskog, magijskog i dr.), najčešće nije povezano sa protivpravnim aktivnostima.

4 O neadekvatnosti upotrebe termina „okultni kriminal“ videti: Olson-Raymer, G., 1990, *Occult Crime: A Law Enforcement Primer*, Sacramento, p. 37; Douglas, J. E., Burgess, A. W., Burgess, A. G., Ressler, R. K., 2006, *Crime Classification Manual: A Standard System for Investigating and Classifying Violent Crimes* (second edition), San Francisco, Jossey-Bass, pp. 243–244; Lanning, K., 1989, *Satanic, Occult, Ritualistic Crime: A Law Enforcement Perspective*, Quantico, pp. 23–24; Matković, A., 2016a, str. 38–41.

5 Detaljnije o fenomenu SMP videti npr. u: Bromley, D., *Satanism: The new cult scare*, u: Richardson, J. et al. (eds.), 1991, *The Satanism Scare*, New York, Aldine De Gruyter, p. 49 i d.; Robbins, S., *Social and Cultural Forces were Partially Responsible for Satanic Panic*, u: Roleff, T. (ed.), 2002, *Satanism*, San Diego, Greenhaven Press, p. 91 i d.; Matković, A., 2016, *Antikultna legislativa u Sjedinjenim Američkim Državama*, *Pravni zapisi*, 1, str. 135–137.

6 Uopšteno, moralna panika može biti definisana kao „intenzivno osećanje ugroženosti i straha prisutno u populaciji povodom pitanja za koje se čini da ugrožava društveni poredak“ (Jones, M., Jones, E., 1999, *Mass Media*, London, Macmillan Press). Detaljnije o moralnoj panici u: Tompson, K., 2003, *Moralna panika*, Beograd, Clio, str. 16 i d.

7 Up. npr.: Bromley, D., 1991, p. 49 i d.; Olson-Raymer, G., 1990, *passim*; Wood, I., 1992, *Get Thee Behind me, Satan*, *Journal of Child and Family Studies*, 1.3, p. 238.

8 Matković, A., 2016a, str. 214–222, 278 i d.

Otuda se može konstatovati da potenciranje konekcije satanizma i kriminaliteta u prikazanom, prenaplašenom obliku predstavlja jedan od modaliteta savremenih teorija zavere i specifičnu vrstu moralne panike.⁹

Međutim, dokazana neutemeljenost SMP navoda svakako ne znači da kriminalitet povezan sa satanizmom/pseudosatanizmom¹⁰ nije prisutan u društvu. Držeći se definicija koje smo ponudili na početku, možemo ukazati na neke od najčešćih pojava oblika ove vrste kriminaliteta. U tom smislu, vredno je istaći dve tipologije. Lening (*Lanning*) je ponudio sledeću podelu krivičnih dela i drugih antisocijalnih ponašanja povezanih sa satanizmom: 1. vandalizam uopšte; 2. vandalistički napad na verske hramove i na grobna mesta; 3. krađa/oduzimanje predmeta na navedenim mestima; 4. bande adolescenata; 5. povređivanje životinja; 6. suicid kod adolescenata; 7. zlostavljanje dece; 8. kidnapovanje; 9. ubistvo i žrtvovanje ljudskog bića.¹¹ Oslanjajući se na ovu podelu, Olson-Raymer (*Olson-Raymer*) je ponudio modifikovanu tipologiju, svrstavajući krivična dela u dve kategorije. Prvoj pripadaju ona dela oko čijeg egzistiranja i moguće povezanosti sa domenom satanizma postoji saglasnost u društvu. To su: 1. ugrožavanje privatnog poseda¹²; 2. vandalizmi; 3. krađe; 4. grafiti; 5. izazivanje požara; 6. ubijanje životinja; 7. ucenjivanje.¹³ S druge strane, kao krivična dela¹⁴ oko čije povezanosti sa okultizmom ne postoji konsenzus, autor ističe: 1. suicid; 2. kidnapovanje; 3. ubijanje ljudi i njihovo žrtvovanje; 4. ritualno zlostavljanje.¹⁵ Ove podele, iako nastale u periodu kada je satanistička moralna panika bila na vrhuncu na prostoru Sjedinjenih Američkih Država, zapravo na prilično dobar način ukazuju na neke od najfrekvencije susretanih oblika protivpravnog ponašanja povezanog sa satanizmom i savremenim okultizmom uopšte.¹⁶

9 Up.: Victor, J., *The Extent of Satanic Crime is Exaggerated*, u: Roleff, T. (ed.), 2002, *Satanism*, San Diego, Greenhaven Press, pp. 32–49; Victor, J., *Satanic Panic: The Creation Of A Contemporary Legend*, Chicago, Open Court Press, *passim*; Nathan, D., *Satanism and Child Molestation: Constructing the Ritual Abuse Scare*, u: Richardson, J. et al. (eds.), 1991, *The Satanism Scare*, New York, Aldine De Gruyter, pp. 75–94; Jenkins, P., Maier-Katkin, D., 1992, *Satanism: Myth and Reality in a Contemporary Moral Panic*, *Crime, Law and Social Change*, vol. 17, no. 1, pp. 53–75; Oliver, S., *Claims of Satanic Ritual Abuse are Unsubstantiated*, u: Roleff, T. (ed.), 2002, *Satanism*, San Diego, Greenhaven Press, pp. 49–67.

10 Detaljnije o razgraničenju navodnih od realnih satanističkih obeležja u: Olson-Raymer, G., 1990, p. 25; Matković, A., 2016a, str. 222 i d.

11 Lanning, K., 1989. Krajnje tri stavke Lening ispravno označava kao diskutabilne.

12 Eng. *trespassing*.

13 Olson-Raymer, G., 1990, pp. 27–30.

14 Olson-Raymer je propustio da izdvoji samoubistvo kao društveno nepoželjno, ali ne i protivpravno ponašanje.

15 Olson-Raymer, G., 1990, pp. 30–33.

16 O ovoj temi u: Matković, A., 2016a, str. 214–215.

Ipak, imajući u vidu čestu diskutabilnost primarnih motiva zločina, kao i nejasnoće povodom prave prirode okultnih sadržaja i drugih okolnosti pri izvršenju konkretnog krivičnog dela, potrebno je načiniti dopunsku podelu na: a. krivična dela sa istinskim okultističkim odlikama i b. krivična dela sa pseudookultističkim komponentama.¹⁷ Takođe, budući da je u opisanim primerima reč o kriminološkim i kriminalističkim podelama, a istovremeno imajući u vidu da, prema raspoloživim podacima, u literaturi nedostaju pravno orijentisane klasifikacije, značajno je formulisati i dva nova, pravno orijentisana modela podele. U okviru prvog, kao kriterijum klasifikacije korišćena je vrsta zaštitnog objekta: 1. krivična dela protiv života, tela, polne slobode, sloboda i prava čoveka; 2. krivična dela protiv imovine; 3. krivična dela protiv javnog reda i mira; 4. krivična dela protiv opšte sigurnosti; 5. krivična dela protiv zdravlja; 6. krivična dela protiv životinja.¹⁸ Prema rezultatima naših istraživanja, u realnosti se najčešće susreću pojedina krivična dela protiv javnog reda i mira (naročito povreda groba [član 354. KZ])¹⁹, ali i druga, iako dosta ređe – npr. izazivanje panike i nereda [član 343. KZ]) i krivična dela protiv imovine (krađa [član 203. KZ], teška krađa [član 204. KZ], oduzimanje tuđe stvari [član 211. KZ], uništenje i oštećenje tuđe stvari [član 212. KZ] i dr.). Nasuprot njima, dela protiv života, tela, polne slobode, sloboda i prava čoveka koja su povezana sa realno postojećim satanističkim karakteristikama pojavljuju se veoma retko, dok je u slučaju pseudosatanizma njihovo manifestovanje u određenoj meri učestalije. Uobičajena krivična dela iz ove kategorije su: ubistvo (član 113. KZ); teško ubistvo (član 114. KZ); teška telesna povreda (član 121. KZ); laka telesna povreda (član 122. KZ); otmica (član 134. KZ); prisuda (član 135. KZ); zlostavljanje i mučenje (član 137. KZ); ugrožavanje sigurnosti (član 138. KZ); silovanje (član 178. KZ) i ostali delikti protiv polne slobode. Zapažena je značajnija zastupljenost različitih vidova zlostavljanja i pravno nedopuštenog usmrćivanja životinja. Ove radnje regulisane su putem inkriminacije ubijanje i zlostavljanje životinja (član 269. KZ), kao i odredbama Zakona o dobrobiti životinja.²⁰ Citirani član 269. KZ nalazi se u široko postavljenoj grupi krivičnih dela protiv životne sredine. Budući da je za ovu analizu primarno istaći konkretan zaštitni objekat pomenutog krivičnog dela, tj. život i telesni integritet životinja, odatran je adekvatniji naziv: krivična dela kojima se sankcioniše zlostavljanje i nezakonito ubijanje životinja ili kraće – krivična dela protiv životinja.²¹

17 Matković, A., 2016a, str. 223. O razlikovanju okultističkih i pseudookultističkih komponenti, detaljnije u: Matković, A., 2016b, str. 212 i d.

18 Matković, A., 2016a, str. 225 i d.

19 Krivični zakonik, *Službeni glasnik RS*, br. 85/05, 88/05 – ispr. 107/05, 72/09, 111/09, 121/12, 104/2013, 108/14.

20 Zakon o dobrobiti životinja, *Službeni glasnik RS*, br. 41/09.

21 Matković, A., 2016a, *passim*.

Govoreći o krivičnim delima protiv zdravlja, karakteristično delo jeste nadrilekarstvo i nadriapotekarstvo (član 254. KZ). Kako pokazuje analiza primera iz prakse, sprovođenje pomenutog krivičnog dela može biti povezano sa (pseudo)okultističkim komponentama. Osim toga, potrebno je imati u vidu i omogućavanje uživanja opojnih droga (član 247. KZ), kao još jedan primer iz grupe zločina protiv zdravlja. Uočava se da takvo delo može biti u neposrednoj vezi sa osobinama određenih okultističkih/satanističkih zajednica koje upotrebljavaju narkotike u svojim obredima. Takođe, iako se u realnosti pojavljuju veoma retko, treba pomenuti i krivična dela protiv opšte sigurnosti: izazivanje opšte opasnosti (član 278. KZ); ugrožavanje saobraćaja opasnom radnjom i opasnim sredstvom (član 290. KZ) i druga; no, u specijalnim slučajevima, susreću se i obeležja krivičnih dela: terorizam (član 391. KZ); terorističko udruživanje (član 393a) i slična. Pojedina od ovih dela su unutar Krivičnog zakonika uvrštena u drugačije kategorije (npr. u zločine protiv bezbednosti javnog saobraćaja, protiv čovečnosti i drugih dobara zaštićenih međunarodnim pravom i dr.). Ipak, smatramo da je, za tekuće potrebe, osnovano sve pobrojane inkriminacije inkorporisati unutar opšte kategorije krivičnih dela protiv opšte sigurnosti (doživljene šire od smisla predočenih pozitivnopravnih okvira).²²

Primećuje se da i opšteteorijsko proučavanje ove oblasti, ali i profesionalno postupanje u praksi iziskuju dodatni model klasifikacije. Ključni argumenti jesu: nedovoljno jasna konekcija između šire kategorije krivičnih dela sa istim zaštitnim objektom i konkretnih radnji kojima se napada ugroženi objekat u pojedinačnom slučaju; kompleksnost radnji izvršenja određenih zločina; čest slučaj sticaja većeg broja dela; neujednačena prisutnost u praksi zločina inkorporisanih unutar iste grupe delikata (tj. delikata koji imaju isti zaštitni objekat). Imajući sve navedeno u vidu, potrebno je konstruisati dopunski model podele. U okviru njega, obrazac za klasifikaciju zasniva se na istovrsnosti pasivnog subjekta ili objekta radnje izvršenja, bez obzira na vrstu zločina čijim izvršenjem se oni napadaju: 1. krivična dela protiv života, zdravlja, tela, polne slobode, sloboda i prava čoveka; 2. krivična dela protiv životinja; 3. krivična dela povrede groba i ugrožavanja mira pokojnika i imovinska krivična dela povezana sa grobnim mestom; 4. krivična dela protiv verskih spomenika, verskih objekata i druge sa njima povezane pokretne i nepokretne imovine; 5. krivična dela protiv opšte sigurnosti ljudi i imovine; 6. izazivanje uznemirenosti stanovništva.²³

Važno je naglasiti da, spram ovde ponuđenih definicija i, uopšte uzev, shodno generalnim odlikama kriminaliteta koji stoji u vezi sa okultiz-

22 Matković, A., 2016a, *passim*.

23 Pod izazivanjem uznemirenosti stanovništva, prema terminologiji KZ RS, podrazumevamo prevashodno izvršenje krivičnog dela izazivanje panike i nereda (član 343. KZ).

mom, pod njegovo ime može biti podveden svaki pravno nedopušteni akt sa okultnim ili pseudookultnim (u konkretnom slučaju, satanističkim ili pseudosatanističkim) sadržajima. Međutim, čini se osnovanim zaključiti da upravo formulisani oblici podele najoptimalnije odgovaraju realnim potrebama, naročito u smislu održavanja ravnoteže između osobina predmetnog kriminaliteta u domenu teorije, s jedne, i njegovog praktičnog manifestovanja, s druge strane.²⁴

2. GENERALNA ANALIZA MATERIJE SATANISTIČKE SIMBOLIKE I OBREDNE PRAKSE

Potrebno je, za početak, uopšteno razmotriti mogućnosti inkorporisanja satanističke obredne prakse, odnosno satanističke simbolike u okviru vršenja krivičnih dela. Za opservaciju navedene sfere nesumnjivo su najpodesniji tragovi registrovani na mestu zločina. Otuda ćemo u narednim redovima pažnju usmeriti upravo u tom pravcu. Treba naglasiti i da se, pored satanističke, često susreće i isključivo antihrišćanska simbolika, kao njoj kompatibilna. Uvažavajući sve navedeno, mogu biti izdvojeni neki od upečatljivih primera simboličkih tragova i pokazatelja: inverzni pentagram, inverzni krst, broj 666 i dr.²⁵ Pored pomenutog numeričkog simbola, uočavaju se i varijacije proistekle iz njega. To su najčešće: a) 666, 66, 6; b) 333, 33, 3 (simetrični presek osnovnih brojeva); c) 999, 99, 9 (inverzija cifara). Broj 13 se takođe pojavljuje kao karakterističan.²⁶

Dalje, od značaja je obratiti pažnju na crteže u formi grafita satanističkog usmerenja. Takvi tragovi, po pravilu, prate vršenje različitih delinkventnih radnji od strane adolescenata. Međutim, zavisno od konkretnih okolnosti, njihovo iscrtavanje već i samo po sebi može biti kvalifikovano kao krivično delo (primera radi: uništenje i oštećenje tuđe stvari iz člana 212. KZ; izazivanje nacionalne, rasne i verske mržnje i netrpeljivosti iz člana 317. KZ). Karakteristični motivi su: ilustracije satane, različitih demona, Bafometa²⁷ (tj. glave jarca koja je prikazana unutar inverznog pentagrama), ljudskih kostura (posebno lobanja), različiti morbidni i mračni sadržaji i dr. Pored crteža, pojavljuju se i različite sentence, parole i drugi natpisi veoma raznolike prirode. To mogu biti, primera radi: izvodi citirani iz okultne

24 Matković, A., 2016a, str. 226.

25 Karlsberg, E., *Satanism Threatens Youth*, u: Roleff, T. (ed.), 2002, *Satanism*, San Diego, Greenhaven Press, p. 9; Olson-Raymer, G., 1990, p. 46. Takođe, uporediti analizirane primere iz prakse u: Matković, A., 2016a, str. 128–223.

26 Karlsberg, E., 2002; Olson-Raymer, G., 1990; Matković, A., 2016a.

27 M. Snuffin, *Devil of the Astral Light: Eliphas Levi's Baphomet*, 2009. (<http://hermetic.com/osiris/levibaphomet.htm>, 30.01.2016).

literature, originalne autorske satanističke formulacije, svi vidovi tekstova satanističke estetike, nezavisno od toga da li oni sadrže realnu funkciju u domenu magije. Međutim, može se raditi (što u praksi veoma često i jeste slučaj) naprosto o rečima ili rečenicama kojima je isključiva uloga šokiranja javnosti, negiranje ili omalovažavanje drugačijih duhovnih koncepata, širenje verske netrpeljivosti i dr. U sferi hrišćanske verske i kulturološke dominacije, tj. u državama u kojima preovladavaju pomenuti verski, moralni i opštedruštveni koncepti (samim tim, i u našoj državi), opisana pojava ispoljava se u vidu parola antihrišćanske sadržine.²⁸

Među drugim pokazateljima mogu biti prisutni tragovi: a. ocrtavanja ritualnog kruga (tj. prostora unutar koga se izvodi sam obred); b. oltara/žrtvenika (na kome se vrši prinošenje simboličke žrtve); c. sagorevanja sveća (prepoznatljive su sveće od crnog voska), često postavljenih u formi ritualnog kruga, pentagrama i dr.; d. krvi, kostiju ili drugih delova tkiva (najčešće životinjskog porekla) zaostalih nakon žrtvovanja; e. ljudskih ili životinjskih kostiju čija je uloga obredna ili pak isključivo teatralna/ukrasna. U slučaju da je reč o delovima čovečjeg skeleta, ti segmenti su, po pravilu, stečeni protivpravnim iskopavanjem i odnošenjem posmrtnih ostataka.²⁹

U pogledu datuma izvršenja delikta, moguće je takođe uočiti pravilnosti. Pojedini satanisti takođe imaju običaj izvođenja verskih obreda određenih datuma tokom godine, što stoji u saglasnosti sa opštom praksom brojnih duhovnih sistema ili religija, nezavisno od njihove vrste. Otuda se i ceremonijalne aktivnosti, u okviru kojih se mogu primetiti i pravno nedopušteni elementi, nekada dešavaju tokom pomenutih datuma. Međutim, veoma je važno ukazati na sledeću okolnost. Ekspanzija satanističke moralne panike prouzrokovala je porast uznemirenosti stanovništva na opštedruštvenom nivou, pri čemu je, istovremeno, dovela do popularizacije različitih stereotipa i neutemeljenih navoda. Analogno tome, usled opisane društvene hysterije došlo je do formiranja stereotipa o određenim datumima i okultističkim/satanističkim ceremonijama koji, navodno, stoje u neposrednoj konekciji. Sve ovo uzrokovalo je progresivan porast slabo zastupljenog, odnosno često sasvim nepostojećeg sprovođenja pojedinih ceremonijalnih protivpravnih (ili pak isključivo protivpravnih) radnji tokom navedenih „stigmatizovanih“ datuma. U tom smislu treba izdvojiti dva datuma: 30. april i 31. oktobar. Prvopomenuti u keltskom duhovnom i kulturnom nasleđu predstavlja praznik Beltane. Isti datum se u germanском folkloru naziva Valpurgijska noć (nem. *Walpurgisnacht*). Oktobar 31.

28 Osim primera iz prakse u: Matković, A., 2016a, *passim*, uporediti i: Karlsberg, E., 2002, p. 9; Olson-Raymer, G., 1990, pp. 46–51.

29 Matković, A., 2016a; Karlsberg, E., 2002; Olson-Raymer, G., 1990.

se prema tradiciji Kelta naziva Samhajn. U široj javnosti je mnogo poznatiji kao Noć veštica (eng. *Halloween*).³⁰ Pored specifičnih datuma, uočava se i izvestan obrazac selekcije dana u kalendaru prema numeričkom kriterijumu. Radi boljeg razumevanja, treba uporediti na prethodnim stranama opšte razmatranje numeričkih simboličkih aspekata. Ovde će biti prikazano samo nekoliko mogućih opcija prilikom date selekcije datuma: a. 06.06.1996; 06.06.2006. i dr. (reč je o opisanom simboličkom značenju broja 666; iz objektivnih razloga [tj. usled razumljivih limita] veoma često je prisutna nepotpuna forma ovog broja, npr: 06.06.xyz godine, 06. xyz meseca, xyz godine); b. 13. datum u konkretnom mesecu (karakterističan je petak 13.); c. 1999. godina (999 = inverzija broja 666); xy66. godina (primer: 1966) xy13. godina (primer: 2013). Naravno, registruju se i različite kombinacije navedenih primera, kao i njihove varijacije.³¹

Posle sprovedene analize na generalnom nivou, u nastavku će biti razmotrena specijalizovana obeležja nekoliko tipičnih delikata.

3. ANALIZA ODABRANIH TIPIČNIH KRIVIČNIH DELA PREMA OBJEKTU RADNJE

3.1. ČOVEK (ŽIVOT, TELO, POLNA SLOBODA)

Ova krivična dela, osim generalnih obeležja dela povezanih sa satanističkim sadržajima, imaju i uočljive osobenosti. U slučaju kada su ona istinski povezana sa sprovođenjem satanističko-okultističke prakse, njihova glavna prepoznatljivost jeste izvršenje protivpravne radnje u sklopu izvođenja satanističkog obreda. Teorijski gledano, u tom slučaju bi i sam motiv izvršenja nezakonitog akta trebalo da bude povezan sa okultističkom doktrinom kojom je utvrđen konkretni obred. Međutim, to u praksi nije pravilo, pošto se krivična dela sa elementima okultizma mogu izvršavati i mimo sprovođenja utvrđenog okultističkog obreda, dok se kao motivi izvršenja uglavnom primećuju okolnosti koje nisu primarno povezane sa satanizmom.³² Posledica toga jeste značajan diverzitet krivičnih dela u

30 O pomenutim datumima u prahrišćanskoj evropskoj tradiciji, up. npr: Kont, F., 2006, *Mitologije sveta – Larousse*, Beograd, Dereta; Liversedž, T., 2003, *Kelti u Evropi – Umetnost, religija i istorija*, Beograd, Clío; Roland, H., 1991, *The Pagan Religions of the Ancient British Isles: Their Nature and Legacy*, Oxford, Blackwell; Matković, A., 2016, str. 264 i dr.

31 Matković, A., 2016a, str. 264–265.

32 O relativnosti upotrebe kategorija „ritualnog žrtvovanja“, „ritualnog ubistva“ i sl. pogledati: Fontaine, J. la, 2011, *Ritual murder?*, Open Anthropology Cooperative Press, 2011, pp. 2 i d. Uopšteno o odlikama i tipologiji ritualnih ubistava u: Холопов, А. В.

praksi, kao i uočljivo razlikovanje individualnih obeležja zabeleženih istovrsnih dela. Uočićemo načelnu pravilnost da krivična dela istinski konektovana sa „satanističkim ciljevima“ uglavnom ne uključuju zlostavljanje, mučenje i druge vidove ugrožavanja žrtava mimo predviđenog okultističkog rezultata koji se želi postići. S druge strane, pseudosatanistički, kao i čisto „estetski“ satanistički elementi susreću se prilikom vršenja protivpravnih radnji koje ne mogu biti objašnjene satanističkim pobudama učinilaca krivičnih dela (na primer: nanošenje povreda nepovezanih sa konkretnom okultističkom doktrinom, vršenje polnih delikata, drugi vidovi sadističkog zlostavljanja žrtve i sl.). Takve radnje veoma često stoje u neposrednoj vezi sa određenim psihosocijalnim i psihopatološkim osobinama učinilaca (mentalne bolesti, poremećaji ličnosti i dr.), u kom slučaju se okultistički ambijent koristi kao metod opravdavanja ili glorifikacije (kako pred društvom tako i pred samim sobom) sopstvenih devijantnih sklonosti.³³ Osim toga, u pogledu pseudosatanističkih elemenata, uočava se tendencija neosnovanog povezivanja izvršenog krivičnog dela sa realnim ili pretpostavljenim interesovanjem učinioca za materiju satanizma. Uzroke takve pojave treba tražiti prevashodno u pogrešnom tumačenju tragova zatečenih na mestu zločina, odnosno prikupljenih podataka o osobinama učinioca³⁴, kao i u medijskom senzacionalističkom izveštavanju u okviru koga dolazi do izvrtnja činjenica.³⁵

Kod ove kategorije krivičnih dela, *modus operandi* veoma često stoji u vezi sa nanošenjem smrtonosnih povreda žrtvi ostrim predmetom (najčešće nožem, bodežom ili sličnim hladnim oružjem) u okviru satanističkog obreda. Tada se navedeni simbolički elementi mogu susresti u sklopu sprovođenja krivičnog dela, ali i u okviru drugih radnji pre ili nakon izvršenja zločina. Numerički aspekt može biti primenjen u određenim situacijama kada se žrtvi planski nanosi precizno utvrđen broj ubodnih rana, koji istovremeno odgovara nekom od pomenutih „okultističkih brojeva“.

2005, *Методика расследования ритуальных убийств*, Санкт-Петербург, Санкт-петербургский юридический институт – генеральной прокуратуры Российской Федерации.

33 Up. Carlo, P., 1996, *The Night Stalker: The Life and Crimes of Richard Ramirez*, New York, Kensington Publishing Corp., p. 395.

34 Primera radi, pogrešno tumačenje indikatora zatečenih na mestu izvršenja krivičnog dela u smislu njihovog neosnovanog prepoznavanja kao „okultističkih“; takođe, uočavanje okolnosti da učinilac poseduje okultistička interesovanja, iako ona pri tome nemaju uticaj na konkretno krivično delo koje je izvršio. Konačno, u praksi se uočavaju i slučajevi kada učinilac svesno i namenski ostavlja satanističke tragove na mestu zločina kako bi usmerio policijski operativni rad na pogrešan trag.

35 Up. naslove iz novije štampe citirane u: Matković, A., 2016a, str. 61. Za starije, videti: Đorđević, D., 1999, Antikultni pokret – mogući izraz religiozne netolerancije, *Facta universitatis – series: Philosophy and Sociology*, 1999, vol. 2, no. 6/2, pp. 267–269.

Takođe, simbolika brojeva primećuje se i prilikom zaživotnog ili posthumnog nanošenja drugih telesnih povreda žrtvi (npr. slučajevi urezivanja oštrim predmetom određenih simbola i brojeva: broja 666, obrnutog pentagrama, obrnutog krsta i dr.). U sklopu povređivanja žrtve hladnim oružjem ili oruđem, susreće se i paralelno ostavljanje urezanih poruka satanističke i/ili antihrišćanske sadržine i na mestu izvršenja krivičnog dela. Konačno, registrovani su i slučajevi da su na predmetu izvršenja krivičnog dela bili приметni simbolički elementi (primera radi, urezivanje simbola na predmet kojim je zločin izvršen; korišćenje naročito oblikovanih ritualnih bodeža i sl.).³⁶

Među ostalim metodima oduzimanja života (drugima ili sebi), jedan od uočenih načina jeste intoksikacija. Takvi primeri po pravilu se susreću u kontekstu suicida. Kada je reč o ubistvu, najčešće postoji povezanost sa istovremenim samoubistvom. Radi se, po pravilu, o načinu realizacije unapred dogovorenog kolektivnog oduzimanja života članova određene okultističke ili verske grupe u odnosu na pojedine specifične kategorije lica od kojih se ne može očekivati da samostalno izvrše suicid (uglavnom se radi o deci). Ipak, govoreći o masovnim i globalno poznatijim incidentima, nekolicina zabeleženih primera ove vrste povezana je sa delovanjem sinkretističkih verskih zajednica, pri čemu nijedna od njih, uprkos frekventnom proizvoljnom povezivanju sa satanizmom, zapravo nije usvajala satanističku doktrinu i/ili ideologiju.³⁷

Ubistva povezana sa domenom okultnog koja se izvršavaju upotrebom vatrenog oružja načelno se retko dešavaju. Nekoliko zabeleženih primera upućuje da je, kao i u prethodnom slučaju, i ovde reč o načinu realizacije odluke o kolektivnom oduzimanju života članova konkretne duhovne zajednice (kao i u prethodnom primeru, uprkos čestim navodima, globalno poznatiji incidenti ove vrste takođe nisu povezani sa satanizmom). U tom pogledu može biti reč o sporazumnom međusobnom usmrćivanju članova verske ili okultne grupacije, kao i o nasilnom ubijanju (tj. ubijanju bez pristanka) onih lica koja se protive izvršenju samoubistva shodno planu o kolektivnom suicidu.³⁸

Iako su registrovani i drugi metodi ubistava ili samoubistava povezanih sa okultizmom, zbog deficita srodnih primera i odsustva generalnih odlika koje bi mogle biti prepoznate, nije celishodno proširivati analizu i izvoditi zaključke u ovom smeru.

36 Up. primere u Matković, A., 2016a, *passim*. Takođe: Olson-Raymer, G., 1990, pp. 46–51. i d; Холопов, А. В., 2005, pp. 27 i d.

37 Up. analizu primera u: Matković, A., 2016a, str. 172 i d.

38 Matković, A., 2016a.

Za kraj, treba uočiti da položaj tela žrtve, udružen sa registrovanjem okultističke simbolike na mestu izvršenja, takođe može pomoći pri shvaćanju i rasvetljavanju konkretnog incidenta u svetlu mogućeg postojanja okultističke konekcije. Ovo naročito važi za situacije u kojima leš svojim položajem upućuje na verovatnost sprovođenja okultističkog obreda ili pak drugih vidova (pseudo)okultističkih radnji.

3.2. ŽIVOTINJE

Ritualno ubijanje, povređivanje i zlostavljanje ljudi i istovrsno ubijanje i zlostavljanje životinja imaju brojne podudarnosti. Objašnjenje leži u činjenici da žrtvovana životinja ima istu simboličku funkciju kao i ljudska žrtva unutar satanističkog rituala koji u sebi uključuje prinošenje krvnih darova. Samim tim, i ovde je važno naglasiti načelno instrumentalni karakter usmrćivanja, odnosno povređivanja, podređen zadovoljenju okultističkog rituala. Međutim, kao i u prethodnom primeru, u praksi se susreću i različiti oblici (pseudo)okultističkih radnji koje mogu relativizovati instrumentalno-simboličku dimenziju prinošenja žrtve. Usled opisane povezanosti, potrebno je analogno primeniti pravilnosti koje se odnose na čoveka kao pasivnog subjekta radnje izvršenja. Ovo se posebno aktualizuje prilikom razlikovanja obeležja usmrćivanja i povređivanja koja stoje u vezi sa satanističkim motivima i ritualno-satanističkim ambijentom izvršenja od drugih osobenosti koje sugerišu prisustvo pseudosatanističkog ambijenta izvršenja krivičnog dela. Upućujući ponovo na zapažanja izneta u prethodnom poglavlju, treba dodati da elementi zlostavljanja i mučenja koji nemaju za cilj zadovoljenje satanističke doktrine i postupanje po propisanom satanističkom obrascu ukazuju na prisustvo nekog od vidova pseudosatanističke prakse. Za razliku od prinošenja ljudskih žrtava, ova pojava susreće se relativno češće u kriminalističkoj i sudskoj praksi. Povodom obeležja samog objekta izvršenja, uočava se da je uglavnom reč o pojedinim sitnijim životinjama iz učiniočevog okruženja (npr: živina, zečevi, mačke i dr.). Analogno krivičnim delima protiv života i tela čoveka, *modus operandi* najčešće karakteriše upotreba hladnog oružja (noževa, bodeža i sl.).³⁹

39 Matković, A., 2016a, str. 267. O ubijanju i zlostavljanju životinja u sklopu okultističkih rituala, v. npr.: Sinclair, L., Merck, M., Lockwood, R., 2006, *Forensic investigation of animal cruelty: A guide for veterinary and law enforcement professionals*, Washington; Olson-Raymer, G., 1990, pp. 46, 49; Perlmutter, D., 2004, *The Forensics of Sacrifice: A Symbolic Analysis of Ritualistic Crime*, *Anthropoetics*, 9, no. 2, Fall 2003/ Winter 2004 (<http://www.anthropoetics.ucla.edu/ap0902/sacrifice.htm>, 11.03.2016).

3.3. GROB; POSMRTNI OSTACI; DRUGI PREDMETI OBUHVAĆENI GROBNIM PROSTOROM

Ova grupa delikata predstavlja jedan od najfrekventnije susretanih oblika protivpravnog ponašanja povezanog sa okultističkim interesovanjima učinilaca. U ubedljivoj većini registrovanih slučajeva, među učinocima se susreću lica adolescentskog uzrasta.⁴⁰ U slučaju postojanja povezanosti između izvršiočevih satanističkih interesovanja ili uverenja, s jedne strane, i izvršenja krivičnog dela povreda groba, s druge, primećuju se specifičnosti izvršenja dela koje mogu biti podeljene u dve kategorije. To su: a) uništavanje, odnosno oštećivanje nadgrobničkih spomenika i drugih spomen-obeležja; b) iskopavanje i oduzimanje posmrtnih ostataka. Zadržavajući se na prvoj grupi, potrebno je razdvojiti dve potkategorije uslovljene vrstom spomen-obeležja: skrnavljenje spomenika od čvrstog materijala (kamen, mermer, beton i dr.); skrnavljenje spomen-obeležja u vidu drvenih krstova. Govoreći o prvoj potkategoriji, prepoznatljiv *modus operandi* je rušenje, tj. obaranje spomen-obeležja; uništavanje njihovih sastavnih delova (po pravilu verskih simbola, poruka i drugih motiva versko-religijske sadržine); rušenje ili obrtanje spomenika u obliku krsta. Kada je reč o drugoj potkategoriji (spomen-obeležja u formi drvenih krstova), način izvršenja unekoliko je drugačiji i ogleda se u: vađenju krstova iz rastresite podloge, njihovom razbacivanju, lomljenju, zabadanju ili polaganju u inverzni položaj, oblikovanju određenih simboličkih celina od pomerenih i/ili oštećenih sastavnih delova (primera radi, pentagrami, veći broj grupisanih inverznih krstova i sl.).⁴¹ U pogledu druge grupe (vađenje i/ili oduzimanje ostataka leša), mogu biti formirane dve uže celine: iskopavanje posmrtnih ostataka (po pravilu kostiju) bez oduzimanja; iskopavanje i oduzimanje posmrtnih ostataka.⁴²

Budući da se krivična dela usmerena ka uništenju ili oštećenju spomenika najčešće izvršavaju kao (manje ili više) spontani vid destruktivnog ponašanja tinejdžera⁴³, uobičajena tehnika izvršenja jeste upotreba fizičke sile učinioca, po pravilu bez primene pomoćnih sredstava. Nasuprot tome, u slučajevima izvršenja povrede groba radi oduzimanja delova tela pokojnika, primetno je frekventno korišćenje alata prilikom raskopavanja groba. Ovo omogućava izvođenje pravilnosti u odnosu na planiranje krivičnog dela (karakteristike oblika umišljaja): drugopomenuti modalitet izvršenja

40 Isto i kod: Victor, J., 2002, p. 37.

41 V. primere iz prakse, kao i: Olson-Raymer, G., 1990, pp. 27–28.

42 Matković, A., 2016a, str. 268.

43 Up. npr.: Victor, J., 2002, p. 37; takođe, v. analizirane primere iz prakse u: Matković, A., 2016a, str. 155–161.

frekventno se vrši shodno unapred pripremljenom planu; nasuprot tome, u okviru prvog takođe može postojati prethodni dogovor, ali češće može biti reč o spontanom donošenju odluke neposredno pred izvršenje protivpravne radnje. Uvažavajući okolnost da su izvršioci krivičnog dela povreda groba u vezi sa (pseudo)satanističkim sadržajima često pripadnici potkulturnih zajednica, odnosno potkulturnih pokreta⁴⁴ u okviru kojih nije retka praksa okupljanje i boravak grupe lica na groblju, lako je shvatljivo na koji način može doći do spontane realizacije protivpravne radnje, bez prethodno utvrđenog dogovora o izvršenju zločina. Kada je reč o takvom slučaju, opisani vid povreda groba potpada pod situacioni kriminalitet. S druge strane, u situaciji kada postoji unapred formiran i razrađen plan, moguće je govoriti o određenim organizovanim vidovima vršenja kriminalnih radnji.⁴⁵

Kao što se može primetiti, izvršenje krivičnog dela povreda groba uglavnom nema neposrednu ritualnu funkciju. Ritualni aspekti posrednog karaktera uočavaju se u onim situacijama kada se izvršenjem zločina žele protivpravno steći predmeti za koje se planira dalja upotreba u sklopu satanističkih rituala. U situacijama uništenja ili oštećenja imovine na grobnom prostoru, nastalim kao rezultat čisto vandalističkog akta, ritualni element sasvim je odsutan. No, uprkos činjenici da osnovni oblik izvršenja ne sadrži nužno ritualne aspekte izvršenja, u praksi se susreću i takvi primeri. Kako pokazuje analiza slučajeva iz sudske i kriminalističke prakse, prostor groblja važi za jedno od popularnijih mesta za izvršenje različitih ceremonija (uključujući i one sa protivpravnim obeležjima). U određenom procentu primera, uočeni su pokazatelji sprovođenja okultističkog (često upravo satanističkog) ceremonijala. Dakle, zaključićemo da, uprkos podatku da sama radnja izvršenja ne mora imati funkciju u konkretnom obredu, ona može biti gradivni element celokupnog ambijenta sprovođenja obreda. U takvom slučaju izvršenje pomenutog krivičnog dela prethodi, sledi ili se podudara sa održavanjem satanističkog rituala. No, povreda groba u nekim situacijama doista ima i direktnu ceremonijalnu funkciju. Načelno je reč o onim slučajevima kada se obred sprovodi u neposrednoj vezi sa pojedinačnim grobnim prostorom (primera radi, vršenje ceremonije nad iskopanim ili prekopanim grobom, nad rakom nedavno sahranjenog lica i sl.), odnosno sa delovima tela pokojnika (npr. iskopavanje delova tela i njihova neposredna ceremonijalna primena na mestu izvršenja delikta).⁴⁶

44 O povezanosti kriminaliteta sa elementima satanizma i potkulturnih grupa, v. npr.: Lowney, K., *Teen Satanists are Rebelling Against the Dominant Culture*, u: Roleff, T. (ed.), 2002, *Satanism*, San Diego, Greenhaven Press, pp. 74. i d., 78–80.

45 Matković, A., 2016a, str. 268–269.

46 Matković, A., 2016a, str. 269.

3.4. VERSKI OBJEKTI; VERSKI SPOMENICI; OSTALA CRKVENA IMOVINA

Zadržavajući u svesti ovde analizirana generalna obeležja zločina povezanih sa satanizmom, mogu se primetiti i specifičnosti ove zasebne kategorije krivičnih dela. Reč je, zapravo, o širokoobuhvatnoj grupi koja zahvata spektar raznolikih krivičnih dela predviđenih Krivičnim zakonom. Neka od tipičnih su: krađa, iz člana 203. KZ; teška krađa, iz člana 204. KZ; oduzimanje tuđe stvari, iz člana 211. KZ; uništenje i oštećenje tuđe stvari, iz člana 212. KZ; izazivanje nacionalne, rasne i verske mržnje i netrpeljivosti, iz člana 317. KZ i dr. Značajno je naglasiti da je u državama koje potpadaju pod primarni duhovni, kulturološki i opštedruštveni uticaj hrišćanstva uobičajen i najfrekventniji oblik kažnjivog ponašanja napad na verske objekte i imovinu upravo hrišćanske crkve. Analogno rečenom, na teritoriji Srbije takva krivična dela u ubedljivoj većini pogađaju imovinu Srpske pravoslavne crkve i Rimokatoličke crkve. Za razliku od navedenog, napad na pokretnu i nepokretnu imovinu drugih crkava i verskih zajednica po pravilu je motivisan drugačijim pobudama. Među okultistima na generalnom nivou, kao izvršiocima opisane vrste zločina najčešće se pojavljuju upravo satanisti i pseudosatanisti.⁴⁷

U pogledu oduzimanja pojedinih crkvenih predmeta koji se koriste u okviru verske službe, ako zatečeni tragovi ne sugerišu da je došlo do krađe (odsustvo motiva za sticanje imovinske koristi) i ukoliko nisu oduzeti drugi predmeti veće vrednosti, takvo činjenično stanje upućuje na mogućnost prikupljanja materijala koji mogu biti korišćeni tokom satanističkih obreda. Važno je uočiti da značajan deo satanističke ritualne prakse ima obeležja modifikovanih hrišćanskih ceremonijala (po pravilu, reč je o njihovoj inverziji, parodiranom prikazu i sl.). Usled toga, brojni sastavni delovi hrišćanskih verskih obreda nalaze svoju primenu (uz pomenute modifikacije) u okviru satanističkih rituala, pri čemu se sreće upotreba istovrsnih predmeta i simbola. Na taj način možemo protumačiti oduzimanje predmeta koji su sastavni deo crkvenog inventara od strane lica koja se deklarišu ili osećaju kao satanisti, a sve u cilju sprovođenja satanističkog ceremonijala.⁴⁸

Kada je reč o uništavanju i oštećivanju verskih objekata i verskih spomenika, kao i crkvene imovine, frekventan model pravno nedozvoljenog postupanja predstavlja iscrtavanje grafita.⁴⁹ U tom smislu, ponovo se

47 Matković, A., 2016a, str. 269–270. Po pravilu, u pitanju je ispoljavanje verske netolerancije prema manjinskim verskim grupacijama od strane pripadnika većinske crkve.

48 Matković, A., 2016a, str. 270.

49 Među ostalima, slično zapažaju i npr: Wood, I., 1992, p. 238; Olson-Raymer, G., 1990, *passim*; Victor, J., 2002, p. 37.

aktuelizuje ovde sprovedena analiza prepoznatljivih satanističkih simbola i simboličkih prikaza. Takođe, prepoznatljive su i tekstualne i slikovne poruke kojima je cilj prenošenje satanističkih uverenja ili interesovanja izvršilaca. Isto tako, učestalo se primećuju i poruke kojima se manifestuje mržnja ili netrpeljivost prema verskoj zajednici čija je pokretna ili nepokretna imovina ugrožena u konkretnom slučaju.⁵⁰

Uništavanje i oštećivanje verskih spomenika ili crkvenog inventara predstavlja teži oblik napada na imovinu verskih zajednica. Uočićemo da se od dve navedene grupe delikata češće pojavljuju oni usmereni prema verskim spomenicima. To se može objasniti njihovom većom pristupačnošću i nedovoljnom zaštitom. U sklopu uništavanja ili oštećivanja imovine unutar verskih hramova izvršioci delikta kao objekat izvršenja, po pravilu, biraju predmete koji imaju veliki duhovni i simbolički značaj za vernike konkretne zajednice. Kada je reč o hrišćanstvu, uobičajeno je da su to: krst, raspeće, biblija, oltar, ikona, freska, skulpture verske sadržine, crkvene relikvije, različiti predmeti korišćeni tokom verskog obreda i sl.⁵¹ Takvi tragovi zatečeni na mestu izvršenja prilikom vršenja uviđaja, udruženi sa sadržajima satanističke tematike, opravdavaju usmeravanje policijske istrage u pravcu pronalaženja učinilaca koji imaju satanistička i/ili antihrišćanska uverenja, odnosno interesovanja. Međutim, od posebnog je značaja dodatno naglasiti da samo prisustvo svetogrđnih sadržaja, bez istovremenog uočavanja satanističkih tragova, ne čini osnovanim fokusiranje istrage na pomenuti aspekt, budući da delikti koji su motivisani verskim (neokultističkim) ili nacionalističko-verskim razlozima često imaju podudarne osobine.⁵²

Najteži vid napada na verske objekte i imovinu predstavlja uništenje ili oštećenje samih verskih objekata. Takvi zločini sreću se znatno ređe u odnosu na ostale upravo navedene forme protivpravnog ponašanja. Ipak, njihov kvantitet i dalje je značajan, naročito imajući u vidu slučajeve masovnog i serijskog izvršenja pomenutih krivičnih dela u većem broju država, kao i naglašenu zastupljenost kriminalnog imitiranja. Uobičajen način izvršenja je podmetanje požara, dok se kao najpodesnije mete napada uočavaju objekti od lako zapaljivog materijala (po pravilu drveta). U određenom broju primera, *modus operandi* može biti i drugačiji (upotreba eksploziva).⁵³

50 Matković, A., 2016a, str. 270.

51 Videti opis pojedinih karakterističnih oblika izvršenja u: Olson-Raymer, G., 1990, p. 28. Takođe, up. proučene primere iz prakse u: Matković, A., 2016a, str. 151–155.

52 Matković, A., 2016a, str. 271.

53 Analizu primera iz kriminalističke i sudske prakse v. u: Matković, A., 2016a, str. 151–155; 199 i dr.

Krivična dela čiji su zaštitni objekat crkvena pokretna i nepokretna imovina i verski spomenici takođe najčešće nemaju neposrednu ritualnu ulogu.⁵⁴ Zločini kojima je isključivi cilj uništenje ili oštećenje imovine imaju samo posrednu (pseudo)satanističku motivaciju, ali ne i ritualni vid sprovođenja. U pogledu imovinskih delikata, ukoliko je motiv izvršenja sticanje predmeta koji se mogu koristiti u satanističkim ritualima, reč je o posrednoj obrednoj funkciji (tj. o obezbeđivanju pretpostavki za izvršenje satanističkog obreda). Međutim, nekada je moguće uočiti i neposredne ritualne elemente u sklopu izvršenja pomenutih krivičnih dela. Kako se može primetiti, satanistički rituali nekada se izvode u pojedinim (hrišćanskim) verskim objektima (najčešće napuštenim, nedovoljno obezbeđenim, smeštenim na zabačenom mestu i sl.), što odgovara inverznom odnosu na relaciji između hrišćanstva i pojedinih oblika satanizma. Zločini do čijeg izvršenja tada dolazi ne moraju stajati u direktnoj konekciji sa ritualom koji se održava – tada oni čine samo deo ukupnog ambijenta koji pretihodi, sledi ili traje paralelno sa održavanjem satanističkog obreda. No, shodno prikazanom, u odnosu na hrišćanstvo inverznom, svetogrdom konceptu prihvaćenom od pojedinih satanista, ova krivična dela nekada mogu predstavljati i sastavni deo sprovođenja konkretnog rituala.⁵⁵

ZAKLJUČAK

Može se zaključiti da kriminalitet koji stoji u vezi sa elementima satanizma predstavlja izrazito heterogenu i širokoobuhvatnu kategoriju u okviru koje se sreću brojna i raznolika krivična dela čija zastupljenost u praksi međusobno osetno varira. Primarni motiv izvršenja može biti istinski povezan sa satanističkim uverenjima izvršioca, u kom slučaju krivično delo ima instrumentalnu funkciju u sklopu zadovoljenja satanističkog rituala. S druge strane, motiv izvršenja može biti (i najčešće i jeste) povezan sa faktorima koji nisu u neposrednoj vezi sa okultnim sadržajima, odnosno uverenjima izvršilaca, u kom slučaju reč je o pseudosatanističkim obeležjima ili o realnim satanističkim elementima koji nisu od većeg značaja za razumevanje okolnosti planiranja i izvršenja konkretnog krivičnog dela. Fokusirajući se na karakteristične kategorije krivičnih dela koje se češće sreću u praksi, može se primetiti da se najčešće ispoljavaju različiti vandalizmi izvršavani od strane adolescenata i upereni prema grobnim mestima, verskim spomenicima i hramovima, kao i prema drugoj crkvenoj imovini. Takvi vandalizmi, po pravilu, nemaju neposrednu ritualnu

54 Olson-Raymer, G., 1990, p. 28.

55 Matković, A., 2016a, str. 271–272.

funkciju, već se motivi izvršenja kreću u rasponu od čisto destruktivnog ponašanja do pribavljanja predmeta koji mogu imati okultističku vrednost i značaj (posredna okultno-ritualna funkcija zločina). Izuzetno, i samo izvršenje krivičnog dela može imati neposrednu ulogu unutar određenog satanističkog rituala (primera radi, održavanje rituala nad prekopenim grobnim prostorom, unutar devastiranog verskog hrama i sl.). Krivična dela protiv života, zdravlja, telesnog i polnog integriteta povezana sa satanističkim elementima sreću se relativno retko u praksi, pri čemu primarni motivi njihovog izvršenja najčešće nisu povezani sa zadovoljenjem okultne doktrine i obreda. Stoga je, po pravilu, reč o krivičnim delima sa pseudosatanističkim elementima ili pak o delima kod kojih satanistički elementi nisu u direktnoj vezi sa glavnim motivima izvršenja. Ukoliko je reč o istinskim okultno-ritualnim pokretačkim, tj. motivacionim faktorima, veoma često se među učiniocima susreću neuračunljiva lica, odnosno lica kojima je uračunljivost u trenutku izvršenja delikta bila bitno smanjena. Krivična dela uperena prema životinjama, u slučaju realnog postojanja primarnih satanističkih motiva izvršenja, imaju istu simboličku funkciju prinošenja žrtve kao i krivična dela protiv života i tela čoveka. Međutim, motivi njihovog izvršenja takođe mogu biti povezani sa drugim (mahom psihosocijalnim) činiocima koji se odnose na izvršioca i koji ne stoje u direktnoj konekciji sa njegovim okultističkim uverenjima. Za pravilno razumevanje krivičnih dela povezanih sa materijom satanizma i za otkrivanje njihovih učinilaca, od osobitog je značaja prepoznavanje tragova okultno-ritualne prirode na mestu izvršenja krivičnog dela. U tom smislu naročito je važno obratiti pažnju na karakteristične satanističke i antihrišćanske simbole, tekstualne poruke, grafičke prikaze, numerološke aspekte i ostale ranije istaknute indikatore, ali i na druge pokazatelje koji se tiču vremena, mesta, načina, sredstva, cilja izvršenja krivičnog dela i dr., budući da oni takođe mogu ukazati na okultno-ritualne elemente zločina.

LITERATURA

1. Bromley, D., Satanism: The new cult scare, u: Richardson, J. et al. (eds.), 1991, *The Satanism Scare*, Hawthorne, Aldine De Gruyter.
2. Carlo, P., 1996, *The Night Stalker: The Life and Crimes of Richard Ramirez*, New York, Kensington Publishing Corp.
3. Douglas, J. E., Burgess, A. W., Burgess, A. G., Ressler, R. K., 2006, *Crime Classification Manual: A Standard System for Investigating and Classifying Violent Crimes* (second edition), San Francisco, Jossey-Bass.
4. Đorđević, D., 1999, Antikultni pokret – mogući izraz religiozne netolerancije, *Facta universitatis – series: Philosophy and Sociology*, vol. 2, no. 6/2.

5. Fontaine, J. la, 2011, *Ritual murder?*, Open Anthropology Cooperative Press.
6. Холопов, А. В., 2005, *Методика расследования ритуальных убийств*, Санкт-Петербург, Санкт-Петербургский юридический институт – Генеральной прокуратуры Российской Федерации.
7. Jenkins, P., Maier-Katkin, D., 1992, Satanism: Myth and Reality in a Contemporary Moral Panic, *Crime, Law and Social Change*, vol. 17, no. 1.
8. Jones, M., Jones, E., 1999, *Mass Media*, London, Macmillan Press.
9. Karlsberg, E., Satanism Threatens Youth, u: Roleff, T. (ed.), 2002, *Satanism*, San Diego, Greenhaven Press.
10. Kont, F., 2006, *Mitologije sveta – Larousse*, Beograd, Dereta.
11. Lanning, K., 1989, *Satanic, Occult, Ritualistic Crime: A Law Enforcement Perspective*, Quantico, FBI Academy.
12. Liversejdz, T., 2003, *Kelti u Evropi – Umetnost, religija i istorija*, Beograd, Clio.
13. Lowney, K, Teen Satanists are Rebelling Against the Dominant Culture, u: Roleff, T. (ed.), 2002, *Satanism*, San Diego, Greenhaven Press, pp. 67-91.
14. Matković, A., 2016, *Krivično-pravni aspekti okultnih ritualnih aktivnosti*, doktorska disertacija, Pravni fakultet Univerziteta Union u Beogradu.
15. Matković, A., 2016, Krivična dela povezana sa okultizmom – pojam, pasivni subjekti i objekti radnje izvršenja, *Crimen*, 2.
16. Matković, A., 2016, Antikultna legislativa u Sjedinjenim Američkim Državama, *Pravni zapisi*, 1.
17. Nathan, D., Satanism and Child Molestation: Constructing the Ritual Abuse Scare, u: Richardson, J. et al. (eds.), 1991, *The Satanism Scare*, New York, Aldine De Gruyter.
18. Oliver, S., Claims of Satanic Ritual Abuse are Unsubstantiated, u: Roleff, T. (ed.), 2002, *Satanism*, San Diego, Greenhaven Press.
19. Olson-Raymer, G., 1990, *Occult Crime: A Law Enforcement Primer*, Sacramento.
20. Perlmutter, D., 2004, The Forensics of Sacrifice: A Symbolic Analysis of Ritualistic Crime, *Anthropoetics*, 9, no. 2, Fall 2003/Winter 2004 (<http://www.anthropoetics.ucla.edu/ap0902/sacrifice.htm>, 11.03.2016).
21. Richardson, J., Best, J., Bromley, D., Satanism as a Social Problem, u: Richardson, J. et al. (eds.), 1991, *The Satanism Scare*, New York, Aldine De Gruyter.
22. Robbins, S., Social and Cultural Forces were Partially Responsible for Satanic Panic, u: Roleff, T. (ed.), 2002, *Satanism*, San Diego, Greenhaven Press.
23. Roland, H., 1991, *The Pagan Religions of the Ancient British Isles: Their Nature and Legacy*, Oxford, Blackwell.
24. Sinclair, L., Merck, M., Lockwood, R., 2006, *Forensic investigation of animal cruelty: A guide for veterinary and law enforcement professionals*, Washington, Humane Society Press.
25. Snuffin, M., 2009, *Devil of the Astral Light: Eliphaz Levi's Baphomet* (<http://hermetic.com/osiris/levibaphomet.htm>, 30.01.2016).
26. Tompson, K., 2003, *Moralna panika*, Beograd, Clio.

27. Victor, J., 1993, *Satanic Panic: The Creation of A Contemporary Legend*, Chicago, Open Court Press.
28. Victor, J., The Extent of Satanic Crime is Exaggerated, u: Roleff, T. (ed.), 2002, *Satanism*, San Diego, Greenhaven Press.
29. Wood, I., 1992, Get Thee Behind Me, Satan, *Journal of Child and Family Studies*, 1.3/ 1992.

PRAVNI IZVORI

1. Krivični zakonik, *Službeni glasnik RS*, br. 85/05, 88/05 – ispr. 107/05, 72/09, 111/09, 121/12, 104/13, 108/14 i 94/16.
2. Zakon o dobrobiti životinja, *Službeni glasnik RS*, br. 41/09.

CRIME AND SATANISM – MUTUAL RELATIONSHIP AND CHARACTERISTICS OF CRIMINAL ACTS

Aleksandar Matković

SUMMARY

This paper explores the relationship between Satanism and criminal acts related to that sphere which are frequent in criminal and judicial practice. Author proposes two definitions of a criminal act connected with the contemporary occultism, as well as definition of occult-related crime. He offers a review of the already existing classifications of the Satanism-related crime, after which he presents additional, legal-oriented typology. It is concluded that the crime associated with Satanism is extremely heterogenous and comprehensive category which includes many criminal acts which presence in practice varies a lot. Those criminal acts could be directly and primarily motivated by some kind of Satanic doctrine; however, in most cases, real motivation for a crime lies outside of that matter. Author divides most common crimes into four wider categories, analyzing particular crime motives, *modus operandi* and other elements relevant from legal, criminalistic and criminological perspective. The author points out that the most frequent criminal acts associated with the domain of Satanism/pseudosatanism are various types of vandalism (for example: graffiti containing Satanic and anti-christian messages, grave desecration, church vandalism, as well as damaging or destruction of various religious monuments, sacred items and sacred places connected with Christian religion), which usual perpetrators are adolescents. Regarding ritual sacrifices, in vast majority of cases, object of criminal act is some sort of animal. Unlike popular speculations, human sacrifices con-

nected with Satanic ceremonies are extremely rare in practice. Absolute majority of registered murder cases (and other crimes against life, physical and sexual integrity, rights and freedoms of man and citizen) which were initially (in the early stages of investigation, or simply by sensationalist media informing) pointed out as a possible examples of “ritualistic satanic crimes”, proved not to be primarily related with real or presumed Satanic interests of the perpetrator. Even in those cases which were indirectly connected with some elements of Satanism, personal characteristics and general life perspective of the perpetrator proved to play crucial role in the domain of motivation for a crime and its realization (f.e. existence of some of the common pragmatic crime motive, presence of various personality disorders, presence of psychosis etc.). Author presents and analyses satanic-related clues typical for all sorts of crime, as well as clues which are significant for particular criminal acts. He underlines the existence of wide variety of occult/satanic indicators, which could vary from the satanic and anti-christian symbols, textual messages, illustrations, numerical aspects etc., to the less visible indicators concerning time, place, method, means, purpose of particular criminal act and the like. Among other things, author concludes that proper recognition of those clues and indicators could be an important step towards understanding and successfully solving individual criminal case.

Key words: Satanism, occultism, crime, ritual, sacrifice, vandalism.

Dostavljeno Uredništvu: 28. septembra 2017. god.

Prihvaćeno za objavljivanje: 1. decembra 2017. god.